Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
PAOLA MENGOZZIHO
přednesené dne 13. července 2016 [1]

Spojené věci C-154/15, C-307/15 a C-308/15

Francisco Gutiérrez Naranjo
proti
Cajasur Banco S. A. U. (C-154/15),
a
Ana María Palacios Martínez
proti
Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (C-307/15),
a
Banco Popular Español SA
proti
Emiliu Irles Lópezovi,
Terese Torres Andreu (C-308/15)

[žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, které předložil Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada (obchodní soud v Granadě, Španělsko) (věc C-154/15) a Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante, Španělsko) (věci C-307/15 a C-308/15)]

„Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce — Spotřebitelské smlouvy — Zneužívající klauzule — Pravomoci vnitrostátního soudu — Prohlášení neplatnosti — Účinky — Povinnost vrátit částky získané na základě klauzule prohlášené za zneužívající — Zákaz zpětné účinnosti — Soulad s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13/EHS“

Obsah

I – Právní rámec 3

A – Směrnice 93/13 3

B – Španělské právo 5

1. Ustanovení právních předpisů 5

2. Judikatura Tribunal Supremo (nejvyšší soud) 5

1 — Původní jazyk: francouzština.

a) Rozsudek ze dne 9. května 2013 5

b) Rozsudky ze dne 25. března 2015 a 29. dubna 2015 6

II – Skutkové okolnosti, spory v původním řízení a předběžné otázky 6

A – Věc C-154/15 6

B – Věci C-307/15 a C-308/15 7

1. Věc C-307/15 7

2. Věc C-308/15 8

3. Předběžné otázky ve věcech C-307/15 a C-308/15 8

III – Řízení před Soudním dvorem 10

A – K žádosti o vyřízení věcí C-307/15 a C-308/15 ve zrychleném řízení 10

B – K průběhu písemné a ústní části řízení 10

IV – Právní analýza 10

A – Ke společně pojatým předběžným otázkám ve věci C-154/15 a k první otázce společné věcem C-307/15 a C-308/15 11

1. K úrovni ochrany spotřebitelů stanovené judikaturou Tribunal Supremo (nejvyšší soud) ve srovnání s úrovní ochrany, již poskytuje směrnice 93/13 12

2. K rozsahu povinnosti členských států podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 14

a) Doslovný, nepříliš objasňující výklad 15

b) Návrat k judikatuře 15

c) Použití v projednávaném případě 17

B – K dalším předběžným otázkám 20

V – Závěry 21

1. Španělské soudy významně přispěly k rozvoji judikatury týkající se směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách [2] tím, že několikrát předložily Soudnímu dvoru předběžné otázky, které vedly Soudní dvůr k upřesnění jejího výkladu. Dnes španělské soudce a příležitostně i soudce Soudního dvora zaměstnává spor týkající se klauzulí o minimální úrokové sazbě vložených do úvěrových smluv

2 — Úř. věst. 1993 L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288.

uzavíraných se spotřebiteli [3]. Tyto klauzule stanoví, že bankovní instituce, která poskytuje hypoteční úvěr s plovoucím úrokem, uplatní spodní hranici na změny úrokové sazby tak, že i když je platná úroková sazba nižší než určitá hranice (neboli „podlaha“), spotřebitel nadále platí minimální úroky, které odpovídají uvedené hranici.

2. Tyto věci nastolují zásadní otázku, která se netýká ani tak samotných ustanovení o spodní hranici, jako účinků, které musí provázet konstatování zneužívající povahy těchto ustanovení. Souvislost, v níž vyvstává tato otázka, je zvláštní, neboť upozorňuje na sérii rozsudků vydaných Tribunal Supremo (nejvyšším soudem), v nichž tento soud rozhodl, že spotřebitelé mohou získat náhradu za částky, které zaplatili finančním institucím na základě ustanovení o minimální úrokové sazbě, až od data prvního vydaného rozsudku, v němž byla konstatována neplatnost uvedených ustanovení v důsledku jejich zneužívajícího charakteru, tedy od 9. května 2013.

I – **Právní rámec**

A – *Směrnice 93/13*

3. Z bodu 4 odůvodnění směrnice 93/13 vyplývá, že „odpovědností členských států je zajištění toho, aby smlouvy uzavírané se spotřebiteli neobsahovaly nepřiměřené podmínky [zneužívající klauzule]“.

4. Bod 12 odůvodnění směrnice 93/13 uvádí, „že však za daného stavu věcí vnitrostátní právní předpisy umožňují, aby se uvažovalo pouze o částečné harmonizaci; […] že členským státům by měla být ponechána možnost, aby s náležitým ohledem na Smlouvu zajistily spotřebitelům vyšší úroveň ochrany prostřednictvím přísnějších vnitrostátních ustanovení, než jsou ustanovení této směrnice“.

5. V šestnáctém bodě odůvodnění směrnice 93/13 unijní normotvůrce uvedl, že „posouzení nepřiměřeného [zneužívajícího] charakteru podmínek [klauzulí] podle zvolených obecných kritérií […] musí být doplněno o prostředek k celkovému hodnocení různých dotčených zájmů; že to staví do popředí požadavek přiměřenosti; že při posuzování přiměřenosti musí být brán zvláštní ohled na sílu vyjednávacích pozic stran […]; […] požadavek přiměřenosti může být uspokojen prodávajícím nebo poskytovatelem, jestliže jedná poctivě a přiměřeně s druhou stranou, jejíž oprávněné zájmy musí vzít v úvahu“.

6. Bod 18 odůvodnění směrnice 93/13 potvrzuje, že „povaha zboží nebo služeb by měla mít vliv na posuzování nepřiměřenosti [zneužívající povahy] smluvních podmínek [klauzulí]“.

7. Bod 20 odůvodnění směrnice 93/13 vyžaduje, aby smlouvy byly „sepsány jasným a srozumitelným jazykem; že by měla být spotřebiteli dána příležitost, aby si prověřil všechny podmínky [klauzule] a v případě pochybnosti by měl převažovat výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější“.

8. Bod 21 odůvodnění směrnice 93/13 stanoví, že „členské státy by měly zajistit, aby se nepoužívaly nepřiměřené podmínky [zneužívající klauzule] ve smlouvách, které uzavírá prodávající nebo poskytovatel se spotřebiteli, a jestliže se takové podmínky [klauzule] přesto použijí, aby nezavazovaly spotřebitele, a aby smlouva nadále zavazovala strany podle těchto podmínek [klauzulí], jestliže může nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených [zneužívajících] ustanovení“.

3 — Jak o tom svědčí příval žádostí o rozhodnutí o předběžné otázce, které byly v nedávné době k této problematice předloženy Soudnímu dvoru: viz rozsudek ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 a C-385/14, EU:C:2016:252), stejně jako projednávané věci C-349/15, C-381/15, C-431/15, C-525/15, C-554/14, C-1/16 a C-34/16.

9. Bod 24 odůvodnění směrnice 93/13 uvádí, že „soudy […] musí mít k dispozici přiměřené a účinné prostředky, aby zabránily dalšímu používání nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí] ve smlouvách se spotřebiteli“.

10. Podle čl. 3 odst. 1 a 2 směrnice 93/13:

„1. Smluvní podmínka [klauzule], která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou [zneužívající], jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

2. Podmínka [klauzule] je vždy považována za nesjednanou individuálně, jestliže byla sepsána předem, a spotřebitel proto nemohl mít žádný vliv na obsah podmínky [klauzule], zejména v souvislosti s předem sepsanou běžnou smlouvou“.

11. Článek 4 směrnice 93/13 zní takto:

„1. Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se nepřiměřenost smluvní podmínky [zneužívající povaha smluvní klauzule] s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s odvoláním na dobu uzavření smlouvy s ohledem na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, a na všechny další podmínky [klauzule] smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.

2. Posouzení nepřiměřené [zneužívající] povahy podmínek [klauzulí] se netýká ani definice hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti ceny a odměny na straně jedné, ani služeb nebo zboží dodávaných výměnou na straně druhé, pokud jsou tyto podmínky [klauzule] sepsány jasným a srozumitelným jazykem.“

12. Článek 5 směrnice 93/13 potvrzuje, že „[v] případě smluv, v nichž jsou všechny nebo některé podmínky [klauzule] nabízené spotřebiteli předloženy písemně, musí být tyto podmínky [klauzule] sepsány jasným a srozumitelným jazykem. Při pochybnosti o významu některé podmínky [klauzule] má převahu výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější […]“.

13. Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví, že „[č]lenské státy stanoví, že nepřiměřené podmínky [zneužívající klauzule] použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí]“.

14. Článek 7 odst. 1 směrnice 93/13 uvádí, že „[č]lenské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a konkurentů existovaly přiměřené a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí] ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli“.

15. Článek 8 směrnice 93/13 stanoví, že „[č]lenské státy mohou přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení slučitelná se Smlouvou v oblasti působnosti této směrnice, aby zajistily nejvyšší stupeň ochrany spotřebitele“.

B – *Španělské právo*

1. Ustanovení právních předpisů

16. Podle článku 1303 španělského občanského zákoníku (Código civil), který stanoví důsledky vyplývající z prohlášení neplatnosti, „[p]ři prohlášení neplatnosti určité povinnosti si smluvní strany vzájemně vrátí dosud poskytnutá plnění, která byla předmětem smlouvy, spolu s jejich plody, a cenu včetně úroků […]“.

17. V souladu s článkem 83 Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (obecného zákona na ochranu spotřebitelů a uživatelů a jiných souvisejících zákonů, dále jen „LGDCU“)[4] „[z]neužívající klauzule jsou absolutně neplatné a považují se za nesjednané. Pro tyto účely soud po vyslechnutí účastníků řízení prohlásí neplatnost zneužívajících klauzulí obsažených ve smlouvě, která je však pro smluvní strany nadále závazná za stejných podmínek, pokud může existovat bez uvedených klauzulí“.

2. Judikatura Tribunal Supremo (nejvyšší soud)

a) Rozsudek ze dne 9. května 2013

18. Ve svém rozsudku ze dne 9. května 2013[5] se Tribunal Supremo (nejvyšší soud) věnoval zneužívajícímu charakteru ustanovení o minimální úrokové sazbě v souvislosti s hromadnou žalobou podanou sdružením na ochranu práv spotřebitelů proti třem bankovním institucím.

19. Tribunal Supremo (nejvyšší soud) konstatoval, že přezkum zneužívajícího charakteru obsahu ustanovení o minimální úrokové sazbě není v zásadě možný, neboť jsou tato ustanovení neoddělitelná od ceny nebo protiplnění, a spadají tak do hlavního předmětu smlouvy. Nicméně jelikož Soudní dvůr povolil provést soudní přezkum ustanovení definujících hlavní předmět smlouvy, aby byla spotřebitelům zajištěna vyšší úroveň ochrany, měl Tribunal Supremo (nejvyšší soud) za to, že může provést analýzu případného zneužívajícího charakteru ustanovení o minimální úrokové sazbě, a uvedl, že rozsudek ze dne 3. června 2010 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid[6] jej opravňuje k provedení přezkumu, aniž by se musel omezit jen na prověření, zda jsou klauzule formulovány jasně. Tribunal Supremo (nejvyšší soud) uznal, že znění čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 se týká pouze přezkumu formální transparentnosti ustanovení definujících hlavní předmět smlouvy. Nicméně v souladu s výkladem, který podle něj poskytl Soudní dvůr v rozsudku ze dne 3. června 2012, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid[7], se domníval, že kromě této první kontroly transparentnosti mohou španělské soudy podrobit tato ustanovení druhé kontrole, náročnější než té, kterou stanoví směrnice 93/13, na základě čl. 80 odst. 1 LGDCU[8]. Podle Tribunal Supremo (nejvyšší soud) toto ustanovení zavádí druhou kontrolu transparentnosti spočívající v přezkumu, zda spotřebitel zná, nebo se může snadno seznámit, s ekonomickou a právní zátěží, kterou pro něj smlouva představuje. Ačkoli Tribunal Supremo (nejvyšší soud) rozhodl, že ustanovení o minimální úrokové sazbě jsou přípustná, neboť splňují zákonné požadavky na transparentnost, a že jsou v souladu s první kontrolou

4 — Jehož konsolidované znění bylo schváleno Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (královským legislativním nařízením č. 1/2007 o schválení přepracovaného znění obecného zákona na ochranu spotřebitelů a uživatelů a jiných souvisejících zákonů ze dne 26. listopadu 2007 (BOE č. 287 ze dne 30. listopadu 2007)].

5 — Rozsudek č. 241/12 (ECLI:ES:TS:2013:1916).

6 — Rozsudek ze dne 3. června 2010 (C-484/08, EU:C:2010:309).

7 — Rozsudek ze dne 3. června 2010 (C-484/08, EU:C:2010:309).

8 — Který uvádí charakteristické rysy, které ustanovení musí mít, aby bylo považováno za transparentní.

transparentnosti, ve druhé kontrole rozhodl jinak [9]. Kvalifikoval tedy jako zneužívající ustanovení o minimální úrokové sazbě, prohlásil je za neplatná a ponechal v platnosti smlouvy, v nichž jsou tato ustanovení obsažena, a uložil všem třem bankovním institucím, které byly účastníky řízení před tímto soudem, aby vypustily uvedená ustanovení ve stávajících smlouvách a ukončily jejich používání.

20. Vzhledem ke skutečnosti, že Tribunal Supremo (nejvyšší soud) měl za to, že *ex novo* provedl posílený přezkum transparentnosti sporných ustanovení, časově omezil na žádost státního zastupitelství účinek svého rozsudku. Rozhodl tak, že zpětný účinek může být omezen na základě zásad právní jistoty, spravedlnosti a zákazu bezdůvodného obohacení, a ověřil použitelnost dvou kritérií požadovaných Soudním dvorem v případě, že je Soudní dvůr vyzván, aby časově omezil účinky vlastních rozsudků, tedy dobré víry zúčastněných kruhů a riziko závažných hospodářských obtíží [10]. V důsledku této analýzy [11] rozhodl, že prohlášení neplatnosti nemá vliv ani na situace vyřešené s konečnou platností rozhodnutími soudu, která nabyla právní moci, ani na platby provedené před datem zveřejnění rozsudku ze dne 9. května 2013.

b) Rozsudky ze dne 25. března 2015 a 29. dubna 2015

21. Ve dnech 25. března 2015 a 29. dubna 2015 [12], když Tribunal Supremo (nejvyšší soud) rozhodoval o dvou individuálních žalobách podaných proti jedné z úvěrových institucí, které jsou žalovanou stranou v hromadném řízení, jež vedlo k vydání rozsudku ze dne 9. května 2013, měl Tribunal Supremo (nejvyšší soud) za to, že skutkové okolnosti byly stejné jako okolnosti, které vedly k jeho rozhodnutí ze dne 9. května 2013. Potvrdil tedy zneužívající charakter ustanovení o minimální úrokové sazbě. Dále měl za to, že jsou použitelné stejné úvahy týkající se právní jistoty, dobré víry a rizika závažných hospodářských obtíží. Za těchto podmínek časově omezil účinky svých rozsudků ze dne 25. března 2015 a 29. dubna 2015 tak, že omezil povinnost vrátit částky uhrazené na základě ustanovení o minimální úrokové sazbě na částky zaplacené po zveřejnění rozsudku ze dne 9. května 2013, tedy dne, kdy přestala existovat dobrá víra zúčastněných kruhů.

II – **Skutkové okolnosti, spory v původním řízení a předběžné otázky**

A – *Věc C-154/15*

22. Francisco Gutiérrez Naranjo uzavřel s bankou Cajasur Banco S. A. U. (dále jen „Cajasur Banco“) smlouvu o hypotečním úvěru, jejíž součástí je ustanovení o minimální úrokové sazbě. F. Gutiérrez Naranjo podal k Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada (obchodní soud č. 1 v Granadě) jednak žalobu na zdržení se jednání týkající se uvedené smluvní klauzule z důvodu, že se jedná o zneužívající ustanovení, jednak žalobu na vrácení částek zaplacených od podpisu úvěrové smlouvy vzhledem k údajně zneužívajícímu ustanovení.

9 — Ze spisu vyplývá, že Tribunal Supremo (nejvyšší soud) prezentuje tento druhý přezkum jako nový požadavek. Měl za to, že aby ustanovení o spodní hranici vyhovělo posílenému přezkumu, muselo být v okamžiku uzavření smlouvy nezbytné, aby se spotřebitel seznámil s různými scénáři souvisejícími s předvídatelným přiměřeným vývojem úrokových sazeb nebo informacemi týkajícími se nákladů ve vztahu k jiným formám úvěru navrhovaným danou institucí. Později se ve své analýze vrátím k údajnému novátorskému postoji Tribunal Supremo (nejvyšší soud).

10 — Pokud jde o tato dvě kritéria, Tribunal Supremo (nejvyšší soud) odkázal na rozsudek ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180).

11 — Tribunal Supremo (nejvyšší soud) měl za to, že i) ustanovení o spodní hranici nejsou nezákonná, ii) jejich obsažení ve smlouvách s plovoucím úrokem odpovídá objektivním důvodům, iii) nejde o neobvyklá či extravagantní ustanovení, iv) jejich použití bylo trhem dlouhou dobu tolerováno, v) jejich zneužívající povaha byla konstatována nikoliv z důvodu nezákonnosti jejich účinků, ale z důvodu transparentnosti, vi) nedostatek transparentnosti plyne z nedostatku informací, vii) byly dodrženy vnitrostátní právní předpisy, viii) účel stanovení minimálního úroku spočívá v zachování minimální výnosnosti aktiv hypotečních úvěrů a podmínky byly vypočítány tak, aby nedocházelo k významným změnám ve výši splátek, ix) zákon umožňuje postoupení práv věřitele tak, aby nespokojený spotřebitel mohl snadno změnit úvěrovou instituci, a x) bylo zřejmé, že *restitutio in integrum* ke dni uzavření smlouvy by s sebou neslo vážné ekonomické potíže.

12 — Rozsudky č. 139/2015 (ECLI:ES:TS:2015:1280) a č. 222/2015 (ECLI:ES:TS:2015:2207).

23. Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada (obchodní soud č. 1 v Granadě) připomíná smysl rozsudku, který vydal španělský Tribunal Supremo (nejvyšší soud) dne 9. května 2013, a zabývá se rozdílným uplatňováním tohoto rozsudku obecnými španělskými soudy, zejména pokud jde o jeho možné provedení v souvislosti s žalobou nikoli již hromadnou, ale individuální. Kdyby rovněž mělo být považováno za možné nepovolit vrácení částek vybraných na základě ustanovení prohlášeného za zneužívající ode dne uzavření smlouvy obsahující uvedené ustanovení, Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada (obchodní soud č. 1 v Granadě) si klade otázku, od kterého okamžiku počíná dotčené vracení částek. Klade si rovněž otázku slučitelnosti takového omezení restitučních účinků prohlášení o neplatnosti z důvodu zneužívajícího charakteru s judikaturou Soudního dvora [13], přestože se kloní k myšlence, že omezení účinků neplatnosti není srovnatelné s případnou pravomocí vnitrostátního soudu změnit obsah ustanovení považovaných za zneužívající.

24. Vzhledem k obtíži spojené s výkladem unijního práva se Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada (obchodní soud č. 1 v Granadě) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru rozhodnutím, které došlo kanceláři Soudního dvora dne 1. dubna 2015, následující předběžné otázky:

„1) Je pojetí nezávaznosti obsažené v čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 v uvedených případech slučitelné s výkladem, podle kterého prohlášení neplatnosti předmětné klauzule platí až od okamžiku učinění takového prohlášení, a že tedy i v případě prohlášení neplatnosti budou účinky, které nastaly v období, kdy klauzule platila, považovány za nadále platné?

2) Je upuštění od užívání určité klauzule prohlášené za neplatnou, které lze nařídit (podle čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13) v řízení o individuální žalobě podané spotřebitelem, slučitelné s omezením účinků uvedené neplatnosti? Je možné, aby (soud) zmírnil povinnost prodejce či dodavatele vrátit částky zaplacené spotřebitelem na základě klauzule, která byla následně prohlášena za neplatnou od počátku pro nedostatek informací či nedostatek transparentnosti?“

B – *Věci C-307/15 a C-308/15*

1. Věc C-307/15

25. Dne 28. července 2006 uzavřela A. M. Palacios Martínez s bankou Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (dále jen „BBVA“) smlouvu o hypotečním úvěru, v níž bylo obsaženo ustanovení o minimální úrokové sazbě. Dne 6. března 2014 A. M. Palacios Martínez podala žalobu proti BBVA směřující k prohlášení neplatnosti uvedeného ustanovení z důvodu jeho zneužívajícího charakteru. Dne 3. listopadu 2014 Juzgado de lo Mercantil no 1 de Alicante (obchodní soud v Alicante) rozhodl o tom, že podaná žaloba se stala bezpředmětnou [14], aniž to mělo vliv na vrácení částek ve prospěch A. M. Palacios Martínez, které BBVA vybrala na základě uvedeného ustanovení od 9. května 2013, v souladu s tím, co rozhodl Tribunal Supremo (nejvyšší soud) ve svém rozsudku ze dne 9. května 2013.

26. A. M. Palacios Martínez podala odvolání proti tomuto rozsudku k Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante). Podle ní nebyly podmínky vrácení, o nichž bylo rozhodnuto v prvním stupni, v souladu ani s článkem 1303 občanského zákoníku, ani se zásadou zakotvenou ve směrnici 93/13, podle níž zneužívající ustanovení nejsou pro spotřebitele závazná. Vzhledem k tomu, že se částky, jež vybrala BBVA ode dne uzavření smlouvy s A. M. Palacios Martínez až do dne vydání rozsudku Tribunal Supremo, opíraly o smluvní ustanovení považované za zneužívající, a vzhledem

13 — Zejména rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349).

14 — Juzgado de lo Mercantil no 1 de Alicante (obchodní soud v Alicante) rozhodl, že vzhledem k tomu, že Tribunal Supremo (nejvyšší soud) prohlásil neplatnost stejného ustanovení v rozsudku ze dne 9. května 2013, je prohlášení neplatnosti ustanovení dotčeného ve sporu před tímto soudem zbytečné s ohledem na skutečnost, že BBVA byla jednou ze tří finančních institucí, které jsou účastníky řízení před Tribunal Supremo (nejvyšší soud).

k tomu, že vrácení uvedených částek se vyžaduje až ode dne vydání uvedeného rozsudku, zneužívající klauzule by tak spotřebitele částečně zavazovala, kdežto směrnice 93/13 vyžaduje absolutní a bezpodmínečnou nezávaznost, aby byla zaručena úplná ochrana spotřebitele. I za předpokladu, že by bylo možné uplatnit kritéria dobré víry a rizika závažných hospodářských obtíží k tomu, aby omezila před vnitrostátním soudem účinky vracení částek uhrazených na základě ustanovení považovaného za zneužívající, A. M. Palacios Martínez pochybuje, že by dobrá víra mohla být zohledněna ve prospěch BBVA. BBVA by nehrozilo ani žádné závažné riziko, pokud by jí bylo uloženo vrátit částky, které A. M. Palacios Martínez uhradila na základě ustanovení o minimální úrokové sazbě považovaného za zneužívající. Existuje-li nějaké riziko hospodářských obtíží, hrozilo by spíše rodinnému rozpočtu této spotřebitelky.

2. Věc C-308/15

27. Dne 1. června 2001 E. Irles López a T. Torres Andreu uzavřeli s bankou Banco Popular Español SA [15] smlouvu o hypotečním úvěru obsahující ustanovení o minimální úrokové sazbě. V květnu a červnu 2007 Banco Popular Español souhlasila s navýšením jistiny. Každé navýšení znamenalo revizi tohoto ustanovení o minimální úrokové sazbě.

28. E. Irles López a T. Torres Andreu požádali Juzgado de lo Mercantil no 3 de Alicante (obchodní soud v Alicante), aby prohlásil ustanovení o minimální úrokové sazbě obsažené ve smlouvě z roku 2001 a v dalších novačních aktech za neplatné. Vzhledem ke své netransparentnosti by uvedené ustanovení mělo být podle nich považováno za zneužívající. E. Irles López a T. Torres Andreu kromě toho požádali, aby jejich lhůty splatnosti byly přepočítány bez použití sporného ustanovení a bance bylo uloženo vrátit jim rozdíl počínaje dnem uzavření smlouvy.

29. Juzgado de lo Mercantil no 3 de Alicante (obchodní soud v Alicante) prohlásil dne 10. listopadu 2014 absolutní neplatnost ustanovení o minimální úrokové sazbě obsaženého ve sporných aktech z důvodu jeho zneužívajícího charakteru. Nařídil rovněž bance Banco Popular Español vrátit E. Irles Lópezovi a T. Torres Andreu bezdůvodně přijaté částky na základě uvedeného ustanovení navýšené o úroky ode dne uzavření smlouvy.

30. Banco Popular Español podala proti tomuto rozsudku odvolání k Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante). Před odvolacím soudem Banco Popular Español popírá zneužívající charakter ustanovení o minimální úrokové sazbě, které je součástí smlouvy z roku 2001 a bylo dvakrát změněno v roce 2007, a tvrdí, že smluvním stranám poskytla dostatečné informace. Banco Popular Español v každém případě soudí, že soud prvního stupně tím, že jí nařídil vrátit se zpětnou platností údajně bezdůvodně přijaté částky, se odchýlil od judikatury stanovené Tribunal Supremo (nejvyšší soud) v rozsudku ze dne 9. května 2013. Rozsudek ze dne 10. listopadu 2014 by tak měl být zrušen.

3. Předběžné otázky ve věcech C-307/15 a C-308/15

31. Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante) má pochybnosti, pokud jde o rozsah sankce za zneužívající ustanovení. Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 pouze vyžaduje, aby taková ustanovení nebyla závazná pro spotřebitele za podmínek stanovených vnitrostátními právními předpisy. Otázka vracení částek uhrazených na základě ustanovení prohlášených za zneužívající není uvedenou směrnicí *a priori* harmonizována. Předkládající soud si ve svých dvou věcech nicméně klade otázku, zda by bylo v rozporu s užitečným účinkem, s odrazujícím účelem a s celkovou ochranou spotřebitele, kterou směrnice 93/13 podporuje, vykládat čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 tak, že nezavazuje členské státy, aby upravily podmínky pro vracení částek spotřebitelům, u nichž byla použita taková

15 — Banco Popular nebyla jednou ze tří úvěrových institucí, které byly účastníky řízení před Tribunal Supremo (nejvyšší soud), jehož výsledkem byl rozsudek ze dne 9. května 2013.

ustanovení. Uvedený soud si kromě toho klade otázku, zda takové omezení vrácení částek, o němž rozhodl Tribunal Supremo (nejvyšší soud), není v rozporu se zákazem měnit nebo upravovat obsah ustanovení považovaných za zneužívající, který vydal Soudní dvůr pro vnitrostátní soudy. Vzhledem k tomu, že v judikatuře Soudního dvora byla stanovena povinnost pro vnitrostátní soudy, aby vyvodily veškeré důsledky plynoucí podle jejich vnitrostátního práva z kvalifikace ustanovení jako „zneužívajícího“ [16], je třeba zjistit, zda nezávaznost zneužívajících ustanovení, kterou stanoví směrnice, má být chápána absolutně či nepodmíněně, nebo naopak zda ji lze přizpůsobovat konkrétní situaci. Konečně za předpokladu, že by kritéria stanovená Soudním dvorem pro rozhodnutí omezit zpětnou účinnost jeho rozsudků byla relevantní v takových situacích, jakou posuzuje Tribunal Supremo (nejvyšší soud), Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante) pochybuje, že by mohla být zohledněna dobrá víra bank, které se jasně nacházely v nadřazeném postavení vůči spotřebitelům. Co se týče rizika vážných hospodářských obtíží, předkládající soud má pochybnosti, že by Tribunal Supremo (nejvyšší soud) skutečně shledal takové riziko vzhledem k tomu, že se opíral pouze o „všeobecně známou“ povahu takového rizika, aniž shledal přesné kvalitativní nebo kvantitativní okolnosti.

32. Za těchto podmínek se Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud) vzhledem k obtížím při výkladu unijního práva rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru rozhodnutím, které došlo kanceláři Soudního dvora dne 25. června 2015, následující předběžné otázky:

„1) Je slučitelné se zásadou nezávaznosti [zneužívajících ustanovení] stanovenou v čl. 6 odst. 1 směrnice Rady [93/13], že účinky navrácení plynoucí z prohlášení neplatnosti v důsledku zneužívající povahy ustanovení o minimální úrokové sazbě obsažené v úvěrové smlouvě se nepůsobí zpětně k datu uzavření smlouvy, ale k pozdějšímu datu?

2) Je kritérium dobré víry zúčastněných kruhů, které slouží jako základ pro omezení zpětné účinnosti [prohlášení neplatnosti] plynoucí ze zneužívajícího ustanovení autonomním pojmem unijního práva, který musí být všemi členskými státy vykládán jednotně?

3) Jaké skutečnosti musí být v případě kladné odpovědi zohledněny při posouzení existence dobré víry zúčastněných kruhů?

4) V každém případě, je v souladu s dobrou vírou zúčastněných kruhů jednání prodávajícího či poskytovatele, které při přípravě smlouvy vedlo k nedostatku transparentnosti způsobujícímu zneužívající povahu ustanovení?

5) Je riziko závažných obtíží, které slouží jako základ pro omezení zpětné účinnosti [prohlášení neplatnosti] zneužívajícího ustanovení, autonomním pojmem unijního práva, který musí být všemi členskými státy vykládán jednotně?

6) Jaká kritéria musí v případě kladné odpovědi být zohledněna?

7) Musí být riziko závažných obtíží posuzováno pouze s přihlédnutím k riziku pro prodávajícího či poskytovatele, nebo také s přihlédnutím k újmě způsobené spotřebitelům v důsledku nevrácení všech částek zaplacených na základě uvedeného ustanovení o minimální úrokové sazbě?

[a pouze pro věc C-308/15]

8) Je slučitelné se zásadou nezávaznosti zneužívajících ustanovení pro spotřebitele stanovenou v čl. 6 odst. 1 směrnice Rady 93/13 a s právem na účinnou soudní ochranu zakotvenou v článku 47 Listiny základních práv Evropské unie automatické rozšíření omezení účinků povinnosti navrácení

16 — Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante) se zde opírá zejména o rozsudky ze dne 26. dubna 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242) a ze dne 30. května 2013, Jőrös (C-397/11, EU:C:2013:340).

plynoucí z neplatnosti ustanovení o minimální úrokové sazbě, kteréžto omezení bylo určeno v rámci řízení zahájeného sdružením spotřebitelů proti [třem] finančním institucím, na individuální žaloby na neplatnost ustanovení o minimální úrokové sazbě z důvodu zneužívající povahy podané zákazníky-spotřebiteli, kteří uzavřeli smlouvu o hypotečním úvěru s jinými finančními institucemi?“

III – **Řízení před Soudním dvorem**

A – *K žádosti o vyřízení věcí C-307/15 a C-308/15 ve zrychleném řízení*

33. Ve věcech C-307/15 a C-308/15 předkládající soud požádal Soudní dvůr, aby v uvedených věcech použil zrychlené řízení podle článku 23a statutu Soudního dvora Evropské unie a čl. 105 odst. 1 jednacího řádu Soudního dvora. Tato žádost byla zamítnuta usnesením předsedy Soudního dvora přijatým dne 14. srpna 2015.

B – *K průběhu písemné a ústní části řízení*

34. Rozhodnutím předsedy Soudního dvora ze dne 10. července 2015 byly věci C-307/15 a C-308/15 spojeny pro účely písemné i ústní části řízení, jakož i pro účely rozsudku. Písemné připomínky podali v těchto věcech E. Irles López, BBVA, Banco Popular Español, španělská vláda, polská vláda a vláda Spojeného království, jakož i Evropská komise.

35. Ve věci C-154/15 podali písemné připomínky F. Gutiérrez Naranjo, Cajasur Banco, česká vláda, španělská vláda a vláda Spojeného království, jakož i Komise.

36. Usnesením předsedy Soudního dvora ze dne 21. října 2015 byly věci C-154/15, C-307/15 a C-308/15 spojeny pro účely písemné i ústní části řízení, jakož i pro účely rozsudku.

37. V průběhu společného jednání o všech třech, nyní již spojených, věcech, které se konalo dne 26. dubna 2016, podali ústní připomínky F. Gutiérrez Naranjo, A. M. Palacios Martínez, E. Irles López, Cajasur Banco, Banco Popular Español, BBVA, španělská vláda a vláda Spojeného království, jakož i Komise.

IV – **Právní analýza**

38. Otázky položené předkládajícím soudem se v zásadě pojí ke třem okruhům. Především se jedná o to, zda je omezení restitučních účinků neplatnosti vyplývající z kvalifikace ustanovení o minimální úrokové sazbě jako zneužívajících v souladu s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13. Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante) se dále táže Soudního dvora, jednak zda Tribunal Supremo (nejvyšší soud) správně použil kritéria dobré víry a rizika závažných hospodářských obtíží ve smyslu rozsudku ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb [17], a jednak zda je s unijním právem slučitelné rozlišení plynoucí z judikatury Tribunal Supremo (nejvyšší soud), mezi řešeními přijatými v rámci hromadných žalob a řešeními přijatými v rámci individuálních žalob.

39. Analýza, kterou se chystám provést, pokud jde o čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, by však měla být postačující k tomu, aby Soudní dvůr poskytl předkládajícím soudům užitečnou odpověď. Hlavní část tohoto stanoviska tak bude věnována otázkám položeným ve věci C-154/15 a první otázce, která je společná pro věci C-307/15 a C-308/15.

17 — Rozsudek ze dne 21. března 2013 (C-92/11, EU:C:2013:180).

A – *Ke společně pojatým předběžným otázkám ve věci C-154/15 a k první otázce společné věcem C-307/15 a C-308/15*

40. Zásadní otázkou, kterou jsem naznačil v úvodu, je v podstatě otázka, zda je v souladu s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 přiznat nejvyššímu soudu členského státu pravomoc omezit účinky prohlášení neplatnosti smluvního ustanovení obsaženého ve smlouvě uzavřené mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem soudu poté, co uvedený soud kvalifikoval toto ustanovení jako zneužívající a prohlásil je za neplatné, tak, že nárok na vrácení částek neoprávněně uhrazených spotřebitelem na základě zneužívajícího ustanovení vzniká až ode dne, kdy uvedený soud vydal rozhodnutí potvrzující zneužívající charakter dotčeného ustanovení.

41. Pro odpověď na tuto otázku je třeba provést několik předběžných analýz. V jedné z prvních etap těchto úvah je tak třeba určit, v jaké oblasti se pohyboval Tribunal Supremo (nejvyšší soud) v okamžiku, kdy vydal rozsudek ze dne 9. května 2013. Zmíněný soud uvádí, že šel nad rámec úrovně ochrany, již nabízí spotřebiteli směrnice 93/13, která provádí pouze minimální harmonizaci uvedené problematiky, a umožňuje tak členským státům, aby zavedly přísnější ustanovení [18]. Pokud by tomu tak mělo být, nemohlo by být omezení účinků neplatnosti přezkoumáváno podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, neboť opatření, která zajišťují větší ochranu, patří ze své povahy do oblasti, která není směrnicí harmonizována.

42. Pro odpověď na zásadní otázku, která se znovu týká toho, co musí nebo může učinit soud v případě zneužívajícího ustanovení, je třeba se nejdříve vrátit k zásadnějším úvahám týkajícím se kvalifikace ustanovení o minimální úrokové sazbě jako zneužívajících ustanovení ze strany Tribunal Supremo (nejvyšší soud). Jedná se o choulostivý problém tím spíše, že druhou stranou dialogu v těchto třech spojených věcech zaprvé není soud, který ustanovení takto kvalifikoval, a zadruhé tato strana nezpochybňuje zneužívající charakter ustanovení o minimální úrokové sazbě [19]. V tomto ohledu tedy pro všechny případy uvádím, že vypořádání této předběžné otázky nesmí být vnímáno jako pokus o rozšíření předběžné rozpravy, ale naopak jako nezbytný a nevyhnutelný předpoklad, aby mohla být předkládajícím soudům poskytnuta užitečná odpověď.

43. Po zjištění, že Tribunal Supremo (nejvyšší soud) nepřekročil rámec úrovně ochrany, již nabízí spotřebiteli směrnice 93/13, a ověření tak náležitosti požadovaného výkladu, mi zbývá pouze určit rozsah povinnosti, k níž členské státy zavazuje čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice.

18 — Viz článek 8 směrnice 93/13. Nicméně podotýkám, že tento článek odkazuje na to, že členské státy mohou přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější „ustanovení“, a kladu si otázku, do jaké míry může být rozsudek vnitrostátního soudu, byť nejvyššího, považován za „ustanovení“ ve smyslu článku 8 směrnice 93/13. Upozorňuji též, že směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011, o právech spotřebitelů (Úř. věst. 2011, L 304, s. 64) zavedla do směrnice 93/13 nový článek 8a, který zavazuje členské státy, aby uvědomily Komisi, jestliže přijmou ustanovení v souladu s článkem 8.

19 — Soudní dvůr opakovaně připomínal, že „výklad pojmu ‚zneužívající klauzule‘ […] jakož i stanovení kritérií, která vnitrostátní soud může nebo musí použít při přezkumu smluvní klauzule s ohledem na ustanovení směrnice [93/13], spadají do pravomoci Soudního dvora a je věcí vnitrostátního soudu, aby s přihlédnutím k uvedeným kritériím rozhodl o konkrétní kvalifikaci předmětné smluvní klauzule v závislosti na okolnostech daného případu“ [rozsudky ze dne 26. dubna 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, bod 22 a citovaná judikatura), jakož i ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, bod 48). Ve stejném smyslu viz rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 45), ze dne 23. dubna 2015, Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262, bod 28), jakož i ze dne 9. července 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447, bod 46)]. Vzhledem k tomu, že Tribunal Supremo (nejvyšší soud) založil své úvahy na čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13, bylo by v rámci soudní spolupráce charakteristické pro evropský právní řád vhodné, aby se na Soudní dvůr obrátil nejen s problematikou týkající se kontroly transparentnosti ustanovení určujících hlavní předmět smluv, ale i s problematikou souladu možnosti časově omezit účinky svého základního rozsudku v této problematice s unijním právem.

1. K úrovni ochrany spotřebitelů stanovené judikaturou Tribunal Supremo (nejvyšší soud) ve srovnání s úrovní ochrany, již poskytuje směrnice 93/13

44. Na počátku těchto tří věcí je řada rozsudků vydaných Tribunal Supremo (nejvyšší soud). V souhrnu, pokud správně chápu uvedené rozsudky, Tribunal Supremo (nejvyšší soud) rozhodl, že ustanovení o minimální úrokové sazbě obsažená v úvěrových smlouvách jsou ustanoveními týkajícími se hlavního předmětu smlouvy, u nichž je přezkum zneužívajícího charakteru na základě směrnice 93/13 v zásadě vyloučen za podmínky, že jsou sepsány jasným a srozumitelným jazykem. Tribunal Supremo (nejvyšší soud) měl za to, že ustanovení o minimální úrokové sazbě jsou z gramatického hlediska srozumitelná, a tedy při přezkumu formální transparentnosti obstála. Naproti tomu se domníval, že prodávající nebo poskytovatelé, kteří vložili uvedená ustanovení do sporných smluv, neposkytli dostatek informací, aby objasnili jejich skutečný smysl, a že nebyl splněn požadavek věcné transparentnosti. Dospěl k názoru, že uvedená ustanovení jsou zneužívající. Poté vzhledem k tomu, že ve španělském právním řádu existuje zásada neplatnosti zneužívajících ustanovení *ab initio*, Tribunal Supremo (nejvyšší soud) rozhodl, že na základě zvláštních okolností, jejichž existenci shledal, budou mít prohlášení o zneužívajícím charakteru ustanovení o minimální úrokové sazbě účinnost až od data zveřejnění prvního rozsudku vyneseného v tomto smyslu, tedy od 9. května 2013.

45. Rozumím-li správně rozsudku Tribunal Supremo (nejvyšší soud), zdá se, že tento soud měl za to, že tím, že přezkum transparentnosti daných ustanovení rozšířil o požadavek věcné transparentnosti, zašel nad rámec úrovně ochrany, již nabízí spotřebiteli směrnice 93/13. Omezení restitučních účinků prohlášení neplatnosti ustanovení o minimální úrokové sazbě odůvodnil zejména novátorskou povahou svého rozsudku. Musím přiznat, že nejsem úplně přesvědčen, že tomu tak je, což dokazuje pozorné čtení judikatury Soudního dvora.

46. V rozsudku ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai [20] byl například Soudní dvůr tázán na to, zda má být čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že požadavek, aby smluvní klauzule byly sepsány jasným a srozumitelným jazykem, je třeba chápat nejen tak, že dotyčná klauzule musí být pro spotřebitele jasná a srozumitelná z gramatického hlediska, ale že mají být témuž spotřebiteli navíc jasné a srozumitelné i hospodářské důvody použití smluvní klauzule a její souvislost s ostatními smluvními klauzulemi. Soudní dvůr konstatoval, že tento požadavek jasné a srozumitelné formulace je obsažen v článku 5 směrnice 93/13 a v jejím bodu 20 odůvodnění, podle něhož spotřebitel musí mít skutečně možnost seznámit se se všemi smluvními klauzulemi [21]. Uvedený požadavek se podle Soudního dvora „použije každopádně, včetně případů, kdy klauzule spadá pod čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13, a nemůže tedy být předmětem posouzení jejího zneužívajícího charakteru uvedeného v čl. 3 odst. 1 této směrnice“ [22]. Soudní dvůr též rozhodl, že požadavek transparentnosti obsažený v čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 „má tentýž dosah jako požadavek uvedený v článku 5 této směrnice“ [23]. Pokud jde o tento článek 5, Soudní dvůr připomíná rozsah svého rozsudku ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb [24], v němž oprávněně uvedl, že informace o smluvních klauzulích a o důsledcích uzavření smlouvy před jejím uzavřením mají pro spotřebitele zásadní význam, neboť na základě toho se spotřebitel rozhoduje, že se smluvně zaváže vůči prodávajícímu nebo poskytovateli [25]. „Požadavek transparentnosti se tedy nemůže omezit na pouhou jejich srozumitelnost z formálního a gramatického hlediska“ [26] a musí být vykládán široce, s ohledem na systém ochrany zavedený směrnicí 93/13 vycházející z myšlenky, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli zejména z hlediska úrovně informovanosti [27].

20 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282).
21 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 67).
22 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 68).
23 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 69).
24 — Rozsudek ze dne 21. března 2013 (C-92/11, EU:C:2013:180, bod 44).
25 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 70).
26 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 71).
27 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 72).

47. Soudní dvůr dospěl k závěru, že čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že „je třeba požadavek, aby smluvní klauzule byla sepsána jasným a srozumitelným jazykem, chápat tak, že ukládá nejen to, aby dotyčná klauzule byla pro spotřebitele srozumitelná z gramatického hlediska, ale rovněž aby smlouva transparentně uváděla konkrétní fungování […] mechanismu […] tak, aby byl spotřebitel schopen na základě jasných a srozumitelných kritérií vyhodnotit ekonomické důsledky, které z toho pro něj plynou“ [28]. Soudní dvůr tedy rozhodl, že v konkrétním případě, který mu byl tehdy předložen, že „předkládajícímu soudu přísluší, aby určil, zda vzhledem ke všem relevantním skutkovým okolnostem, mezi něž patří i reklama a informace poskytnuté věřitelem v rámci sjednávání úvěrové smlouvy, se běžně informovaný […] spotřebitel mohl nejen dovědět, že existuje rozdíl mezi prodejním a nákupním kursem cizí měny, obvykle sledovaný na trhu cenných papírů, ale rovněž vyhodnotit potenciálně významné ekonomické důsledky, které by pro něj mělo použití prodejního směnného kursu pro stanovení výše splátek, které bude muset s konečnou platností platit, a tudíž pro celkové náklady na jeho půjčku“ [29].

48. V rozsudku ze dne 9. července 2015, Bucura [30], který byl vydán později, byl Soudní dvůr vyzván, aby upřesnil, do jaké míry může způsob, jakým byla určitá ustanovení úvěrové smlouvy vypracována, a neuvedení zmínky o určitých informacích, a to jak v okamžiku uzavření smlouvy, tak po dobu jejího plnění, přivést předkládající soud k závěru, že určitá ustanovení uvedené smlouvy jsou zneužívající. Soudní dvůr připomněl obsah bodu 21 odůvodnění a článku 5 směrnice 93/13 a poté uvedl, že „tato povinnost jasné a srozumitelné formulace je důležitá tím spíše, že vnitrostátní soud je povinen posoudit zneužívající charakter ustanovení sepsaného v rozporu s touto povinností, přestože by toto ustanovení mohlo být analyzováno jako podléhající výjimce stanovené v čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13. Je však třeba připomenout, že ustanovení, na něž se vztahuje tento předpis a jež spadají do oblasti působnosti této směrnice, jsou vyňata z posouzení jejich zneužívajícího charakteru jen v rozsahu, ve kterém má příslušný vnitrostátní soud na základě přezkoumání konkrétního případu za to, že byla prodávajícím nebo poskytovatelem sepsána jasným a srozumitelným jazykem“ [31]. Z judikatury Soudního dvora opakovaně vyplývá [32], že informacím poskytnutým spotřebiteli před uzavřením smlouvy je přikládán zásadní význam. „Předkládající soud tedy musí určit, zda průměrný spotřebitel […] může na základě výpočtu ročních úroků, které jsou mu sděleny, posoudit hospodářské důsledky jejich uplatnění pro výpočet plateb, které bude muset v konečném důsledku zaplatit, a tedy celkovou cenu své půjčky“ [33]. Podle Soudního dvora „neuvedení zmínky o informacích týkajících se podmínek splacení dotčeného úvěru, stejně jako způsoby změny těchto platných úvěrových podmínek, jsou rozhodujícími prvky v rámci analýzy prováděné vnitrostátním soudem z hlediska otázky, zda je ustanovení úvěrové smlouvy týkající se ceny úvěru, v němž tato zmínka chybí, sepsáno jasným a srozumitelným jazykem ve smyslu článku 4 směrnice 93/13“ [34]. Pokud má vnitrostátní soud za to, že tomu tak není, je povinen posoudit jeho zneužívající charakter [35].

28 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 75).

29 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 74).

30 — Rozsudek ze dne 9. července 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447).

31 — Rozsudek ze dne 9. července 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447, bod 50).

32 — Rozsudek ze dne 9. července 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447, bod 51).

33 — Rozsudek ze dne 9. července 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447, bod 56).

34 — Rozsudek ze dne 9. července 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447, bod 61).

35 — Rozsudek ze dne 9. července 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447, bod 62).

49. Rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai [36], a ze dne 9. července 2015, Bucura [37] byly ovšem vydány až po rozsudku Tribunal Supremo (nejvyšší soud) ze dne 9. května 2013. Nejsou však ničím jiným než logickým pokračováním celé řady starších rozsudků, mimo jiné i rozsudku ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb [38], na který Tribunal Supremo často odkazoval ve svém rozsudku ze dne 9. května 2013 a který se již zabýval vztahem mezi požadavkem transparentnosti uvedeným v článku 5 směrnice 93/13 a zásadním významem informací poskytnutých před uzavřením smlouvy pro zajištění informovaného souhlasu spotřebitele [39].

50. Kromě toho ještě v rozsudku RWE Vertrieb [40] se připomíná, že „v souladu s ustálenou judikaturou výklad pravidla unijního práva, který Soudní dvůr podává při výkonu své pravomoci, kterou mu přiznává článek 267 SFEU, objasňuje a upřesňuje význam a dosah tohoto pravidla tak, jak musí být nebo jak mělo být chápáno a používáno od okamžiku, kdy nabylo účinnosti. Z toho vyplývá, že takto vyložené pravidlo může a musí být použito soudem i na právní vztahy vzniklé a založené před rozsudkem rozhodujícím o žádosti o výklad, pokud jsou rovněž splněny podmínky umožňující předložit příslušným soudům spor týkající se použití uvedeného pravidla“ [41]. I samotný rozsudek RWE Vertrieb [42] měl v sobě již zárodky rozsudků Kásler a Káslerné Rábai [43] a Bucura [44]. Tím, že Tribunal Supremo kvalifikoval ustanovení o minimální úrokové sazbě jako zneužívající, konkrétně z důvodu neuvedení dostatečných informací před uzavřením smlouvy, nejednal nad rámec unijního práva a nenabídl vyšší úroveň ochrany spotřebitele ve srovnání s ochranou, již nabízí směrnice 93/13, ale uplatnil naopak požadavky obsažené v této směrnici [45].

51. Po výše uvedeném přejdu nyní k analýze čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13.

2. K rozsahu povinnosti členských států podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13

52. Poté, co jsem konstatoval, že znění čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 se vyznačuje určitou nejednoznačností, zaměřím se na judikaturu Soudního dvora, abych stanovil hlavní zásady, kterými se řídí jeho výklad směrnice 93/13 obecně a čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice zvláště. Nakonec bych uvedl dílčí závěry, které z této judikatury vyplynou pro projednávané věci.

36 — C-26/13, EU:C:2014:282.

37 — C-348/14, EU:C:2015:447.

38 — Rozsudek ze dne 21. března 2013 (C-92/11, EU:C:2013:180).

39 — Rozsudek ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, body 43 a 44). Soudní dvůr vždy věnoval zvláštní pozornost úrovni informovanosti spotřebitele: viz zejména rozsudek ze dne 27. června 2000, Océano Grupo Editorial a Salvat Editores (C-240/98 až C-244/98, EU:C:2000:346, bod 25). Ani nelze potvrdit, že z rozsudku ze dne 3. června 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309) vyplývá jakákoli dvojznačnost. V tomto rozsudku Soudní dvůr zajisté uznal, že španělská právní úprava ve věci ve sporu v původním řízení, která povoluje soudní přezkum zneužívajícího charakteru smluvních ustanovení týkajících se definice hlavního předmětu smlouvy nebo přiměřenosti ceny a odměny na jedné straně a služeb nebo zboží dodávaných protihodnotou na straně druhé, umožňuje zajistit vyšší úroveň ochrany, než je stanovena směrnicí 93/13. Na základě toho uvedená právní úprava umožňovala takový přezkum, včetně přezkumu, zda jsou tato ustanovení sepsána jasným a srozumitelným jazykem [viz rozsudek ze dne 3. června 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, body 24 a 42)].

40 — Rozsudek ze dne 21. března 2013 (C-92/11, EU:C:2013:180).

41 — Rozsudek ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, bod 58 a citovaná judikatura).

42 — Rozsudek ze dne 21. března 2013 (C-92/11, EU:C:2013:180).

43 — Rozsudek ze dne 30. dubna 2014 (C-26/13, EU:C:2014:282).

44 — Rozsudek ze dne 9. července 2015 (C-348/14, EU:C:2015:447).

45 — Ze znění čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13 jasně vyplývá, že pokud ustanovení týkající se hlavního předmětu smlouvy nesplňuje požadavky jasnosti a srozumitelnosti, může být předmětem posouzení, co se týče jeho zneužívajícího charakteru za podmínek stanovených v čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13.

a) Doslovný, nepříliš objasňující výklad

53. Pokud jde o zneužívající ustanovení, směrnice 93/13 ukládá členským státům na jednu stranu, aby stanovily, že tyto klauzule „nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné“ (čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13), a na druhou stranu, že „zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a konkurentů existovaly přiměřené a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí] ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli“ (čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13).

54. Je třeba konstatovat, že unijní normotvůrce nezašel ve své definici sankce za zneužívající ustanovení, a zejména klauzulí, u nichž musí nezávaznost vyžadovanou čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, zajistit členské státy, příliš daleko. Použití přítomného času oznamovacího způsobu („nejsou závazné“) nijak neukazuje na to, že by uvedený normotvůrce měl případně v úmyslu stanovit zpětnou platnost nezávaznosti [46]. Tentýž normotvůrce se jasně rozhodl, že nepoužije přesnější právnický slovník, jak tomu je například v případě výslovného odkazu na neplatnost, zrušení nebo usnesení. Použitý výraz je naprosto neutrální [47], jak uvedla již generální advokátka Trstenjak ve svém stanovisku ve věci Invitel [48].

55. Tuto neutralitu vysvětluje přirozeně výslovný odkaz na vnitrostátní právní předpisy [49]. Je to dostatečné, aby byla členským státům ponechána veškerá volnost stanovit nezávaznost zneužívajících ustanovení za takových podmínek, jaké si přejí? K objasnění rozsahu tohoto článku a vzhledem k tomu, že jeho pouhé znění není k tomuto účelu dostatečné, je třeba se vrátit k judikatuře Soudního dvora týkající se směrnice 93/13 obecně a především čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice.

b) Návrat k judikatuře

56. Soudní dvůr vícekrát zdůraznil funkci, kterou má směrnice 93/13 v právním řádu Unie.

57. Připomínám pouze, že systém ochrany zavedený směrnicí 93/13 vychází z myšlenky, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli z hlediska jak vyjednávací síly, tak úrovně informovanosti, což ho vede k tomu, že přistoupí na klauzule předem vyhotovené prodávajícím nebo poskytovatelem, aniž může ovlivnit jejich obsah [50]. S ohledem na takové nerovné postavení je čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 závazným ustanovením, který má nahradit formální rovnováhu, již smlouva nastoluje mezi právy a povinnostmi smluvních stran, skutečnou rovnováhou, která má nastolit rovnost mezi smluvními stranami [51]. V tomto kontextu již Soudní dvůr několikrát rozhodl, že vnitrostátní soud má povinnost posuzovat zneužívající povahu smluvní klauzule spadající do působnosti uvedené směrnice z úřední povinnosti, a odstranit tak nerovnováhu, která existuje mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem [52]. K zajištění zamýšlené ochrany směrnicí 93/13 může být nerovné postavení mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem narovnáno pouze pozitivním zásahem, vnějším ve vztahu k samotným smluvním stranám [53].

46 — [Francouzské znění] bodu 21 odůvodnění směrnice 93/13 používá dokonce pro tuto nezávaznost budoucí čas („ne liera pas“).

47 — Rychlé srovnání různých dostupných jazykových verzí, jak se zdá, nic nevyjasňuje. Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 tak stanoví, že zneužívající klauzule ve španělštině „no vincularán“, v němčině „unverbindlich sind“, v angličtině „shall […] not be binding “, v italštině „non vincolano“, a v portugalštině „não vinculem“.

48 — C-472/10, EU:C:2011:806, bod 48.

49 — Viz též níže poznámka 70 tohoto stanoviska.

50 — Viz z bohaté judikatury například rozsudky ze dne 21. března 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, bod 41 a uvedená judikatury), jakož i ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 a C-385/14, EU:C:2016:252, bod 22) a usnesení ze dne 16. července 2015, Sánchez Morcillo a Abril García (C-539/14, EU:C:2015:508, bod 24); viz rovněž stanovisko generálního advokáta Szpunara ve spojených věcech Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 a C-385/14, EU:C:2016:15, poznámka 21).

51 — Viz z bohaté judikatury například rozsudky ze dne 26. dubna 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, bod 34) a usnesení ze dne 16. července 2015, Sánchez Morcillo a Abril García (C-539/14, EU:C:2015:508, bod 25 a citovaná judikatura).

52 — Viz usnesení ze dne 16. července 2015, Sánchez Morcillo a Abril García (C-539/14, EU:C:2015:508, bod 27).

53 — Viz z bohaté judikatury například rozsudky ze dne 6. října 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, bod 31 a citovaná judikatura), jakož i ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 41 a citovaná judikatura).

58. Soudní dvůr kromě toho neustále připomíná, že celá směrnice 93/13 představuje nezbytné opatření k dosažení úkolů, jež byly Unii svěřeny, zejména pokud jde o životní úroveň a kvalitu života v celé Unii [54]. Vzhledem k povaze a významu veřejného zájmu, který je východiskem pro ochranu zaručenou spotřebitelům podle směrnice 93/13, musí členské státy zajistit přiměřené a účinné prostředky „zabraňující dalšímu používání zneužívajících klauzulí ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli“ [55].

59. Pro účely odpovědi na otázku, jaké důsledky je třeba vyvodit z rozhodnutí o zneužívajícím charakteru smluvní klauzule, je tedy nutno odkázat jak na znění čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, tak na její cíle a obecnou systematiku [56]. Stran znění uvedeného čl. 6 odst. 1 Soudní dvůr konstatoval, že „první část věty tohoto ustanovení sice členským státům přiznává určitou autonomii při vymezení právního režimu, který se uplatní na zneužívající klauzule, ale dále výslovně členským státům ukládá povinnost stanovit, že uvedené klauzule ‚nejsou pro spotřebitele závazné‘“ [57]. Vnitrostátní soudy tak musí „vyvodit veškeré důsledky, které z toho vyplývají podle vnitrostátního práva, aby spotřebitel nebyl uvedenými klauzulemi vázán“ [58]. Podle vlastních slov Soudního dvora „ze znění odstavce 1 uvedeného článku 6 [směrnice 93/13] tak vyplývá, že vnitrostátní soudy mají pouze povinnost *neuplatnit* zneužívající klauzuli, aby *nebyla* vůči spotřebiteli závazná“ [59].

60. Zneužívající ustanovení „nezavazují“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, jestliže vnitrostátní soud jejich použití [60] vyloučí z důvodu odrazující povahy „jednoduchého neuplatnění“ [61]. Soudní dvůr se tedy domnívá, že zneužívající ustanovení sice nemůže být změněno vnitrostátním soudem, ale naopak nesmí být uplatněno [62]. Účinnost sankce zneužívajících ustanovení je tak posuzována ve vztahu k cíli zabránit jejich dalšímu užívání [63]. Od sledování tohoto cíle ovšem může být upuštěno v případě vůle spotřebitele být vázán smluvním ustanovením navzdory jeho zneužívajícímu charakteru [64].

61. Soudní dvůr nezašel dále v upřesnění, jak má být řešena nezávaznost ve vnitrostátních právních řádech. Pravděpodobně mu to nepřísluší, neboť přísně vzato, o pravidlech úpravy této oblasti musí rozhodnout samy členské státy. Je tedy logické, že Soudní dvůr ve své judikatuře zřejmě uvažoval o neplatnosti zneužívajících ustanovení nikoli jako o jediném způsobu, jak reagovat na požadavek stanovený v čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, ale jako o jedné z možností. Přesně to vyplývá z jeho rozsudku ze dne 26. dubna 2012, Invitel [65], v němž rozhodl, že vnitrostátní právní předpisy, které stanoví, že prohlášení neplatnosti zneužívajícího ustanovení ze strany soudu se použije pro všechny spotřebitele, kteří uzavřeli smlouvu s prodávajícím nebo poskytovatelem, jenž užívá toto ustanovení, splňuje požadavky čl. 6 odst. 1 současně s čl. 7 odst. 1 a 2 směrnice 93/13 [66], a že „uplatnění sankce

54 — Viz zejména rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 67 a citovaná judikatura).

55 — Viz zejména rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 68, který cituje článek 7 směrnice 93/13).

56 — Viz zejména rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 61 a citovaná judikatura).

57 — Viz rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 62).

58 — Viz rozsudky ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 63), jakož i ze dne 30. května 2013, Jőrös (C-397/11, EU:C:2013:340, bod 41) a Asbeek Brusse a de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, bod 49). Viz rovněž usnesení ze dne 3. dubna 2014, Sebestyén (C-342/13, EU:C:2014:1857, bod 35), jakož i ze dne 17. března 2016, Ibercaja Banco (C-613/15, EU:C:2016:195, bod 35).

59 — Rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 65). Kurziva doplněna autorem tohoto stanoviska.

60 — Viz rozsudky ze dne 30. května 2013, Jőrös (C-397/11, EU:C:2013:340, bod 41) a Asbeek Brusse a de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, body 49 a 57), jakož i ze dne 21. dubna 2016, Radlinger a Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, bod 98).

61 — Viz rozsudky ze dne 30. května 2013, Asbeek Brusse a de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, bod 58), jakož i ze dne 21. ledna 2015, Unicaja Banco a Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, EU:C:2015:21, bod 31).

62 — Viz rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, body 69 a 70).

63 — Viz rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, bod 78), jakož i ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 a C-385/14, EU:C:2016:252, body 21 a 39).

64 — Viz rozsudky ze dne 3. prosince 2015, Banif Plus Bank (C-312/14, EU:C:2015:794, bod 27), jakož i ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 a C-385/14, EU:C:2016:252, bod 25).

65 — C-472/10, Sb. rozh., EU:C:2012:242.

66 — Rozsudek ze dne 26. dubna 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, bod 39).

neplatnosti zneužívající klauzule […] zaručuje, že tito spotřebitelé nebudou vázáni uvedenou klauzulí; zároveň však nevylučuje použití jiných, přiměřených a účinných sankcí stanovených vnitrostátními právními předpisy“ [67]. Soudní dvůr později opětovně rozhodl, že vnitrostátní právní předpisy, které „stanoví, že ustanovení prohlášená za zneužívající jsou neplatná, splňuje požadavky čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13“ [68].

c) Použití v projednávaném případě

62. Jaké poznatky je třeba vyvodit z této bohaté judikatury?

63. Tak jak já ji chápu, se mi nejeví, že by zakládala systematický nebo automatický vztah mezi čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice a neplatností zneužívajících ustanovení. Jinak řečeno, jeví se, že neplatnost nepředstavuje pro Soudní dvůr jedinou právní odpověď na požadavek nezávaznosti zneužívajících ustanovení. Vyplývá to z jiné formulace, kterou lze nalézt například v jeho rozsudku ze dne 21. ledna 2015, Unicaja Banco a Caixabank, v němž Soudní dvůr uvádí, že „vnitrostátní soud musí mít možnost z případné zneužívající povahy klauzule obsahující tuto sazbu vyvodit s ohledem na směrnici 93/13 všechny důsledky a *případně* prohlásit její zrušení“ [69].

64. Soudní dvůr tak zásadně neodstranil nepřesnost čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13. Nepřekročil tak tuto zjevnou neutralitu a je možné, že tak ani nemohl učinit. Pokud by tedy Soudní dvůr dnes měl rozhodnout, že je třeba vykládat tento článek v tom smyslu, že vnitrostátní soud musí v případě zneužívajícího ustanovení konstatovat neplatnost uvedených ustanovení a přiznat souvztažný nárok na úplné navrácení do původního stavu, tedy od okamžiku uzavření smlouvy, zbavil by výslovný odkaz tohoto ustanovení na vnitrostátní právo užitečného účinku a obtížně by se vyhnul výtce za pretoriánskou harmonizaci [70].

65. Dále mám za to, že stav vnitrostátního práva je naprosto v souladu s tím, co požaduje směrnice 93/13. Ze spisu totiž jasně vyplývá, že zásadní sankcí za zneužívající ustanovení ve španělském právním řádu je neplatnost, která zakládá nárok na úplné navrácení do původního stavu [71]. Jedná se o maximální výši občanskoprávní sankce, která ruší veškeré účinky zneužívajícího ustanovení. V našich třech věcech je však problémem skutečnost, že nejvyšší soud použil procesní postup, který mu umožňuje časově omezit účinky vlastních rozsudků. Využití této možnosti vedlo z hlediska sankcí za ustanovení o minimální úrokové sazbě k následující situaci.

66. Od 9. května 2013 musí ustanovení o minimální úrokové sazbě zmizet ze španělského právního řádu. Musí být odstraněna ze stávajících smluv a prodávající nebo poskytovatelé je již nemohou vkládat do nových smluv, neboť každému prodávajícímu nebo poskytovateli, který od tohoto data použije taková ustanovení, bude uloženo jak odstranění uvedených ustanovení, tak vrácení částek zaplacených na jejich základě. Jinak řečeno, od 9. května 2013 jsou zaručeny plné účinky neplatnosti – zásadní sankce.

67 — Rozsudek ze dne 26. dubna 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, bod 40).

68 — Rozsudek ze dne 30. května 2013, Jőrös (C-397/11, EU:C:2013:340, bod 43).

69 — Rozsudek ze dne 21. ledna 2015 (C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, EU:C:2015:21, bod 41). Kurziva doplněna autorem tohoto stanoviska. Viz též usnesení ze dne 17. března 2016, Ibercaja Banco (C-613/15, EU:C:2016:195, bod 37).

70 — Je třeba též připomenout, že ve zprávě Komise o použití směrnice 93/13 [COM(2000) 248 final ze dne 27. dubna 2000] již bylo uvedeno, že „z důvodu rozdílnosti existujících právních tradic bylo toto ustanovení [čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13] začleněno různým způsobem (občanskoprávní sankce jsou různé od neexistence, neplatnosti, zrušitelnosti, neúčinnosti nebo nepoužitelnosti těchto zneužívajících ustanovení). […] Kromě toho soudní rozhodnutí, kterým je ustanovení považováno za zneužívající, musí zajistit účinky od uzavření smlouvy (*ex tunc*). […] Je poměrně obtížné posoudit, do jaké míry přispívají různé vnitrostátní systémy k takovým výsledkům, ale je třeba se obávat, že tomu tak není vždy“ (s. 19 a 20). Pozornost unijního normotvůrce se na tento problém již zaměřila. Já tedy podotýkám, že směrnice 93/13 byla naposledy změněna směrnicí 2011/83 (Úř. věst. 2011, L 304, s. 64) a že žádná z provedených změn se netýkala čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13.

71 — Viz znění článku 1303 občanského zákoníku společně s článkem 83 LGDCU.

67. Co se týče předchozího období, i když jsou ustanovení o minimální úrokové sazbě považována za zneužívající, a tedy neplatná, prodávající nebo poskytovatelé nemají povinnost vrátit částky zaplacené na základě těchto ustanovení vzhledem k výjimečným okolnostem, o jejichž existenci je nejvyšší soud přesvědčen, které jsou v zásadě spojeny s endemickým rozměrem problému.

68. Vzhledem k tomu, že unijní právo neharmonizuje sankce použitelné v případě uznání zneužívajícího charakteru klauzule [72] ani podmínky, za nichž nejvyšší soud rozhoduje o omezení účinku rozsudků, spadá tato situace do působnosti vnitrostátního právního řádu členských států na základě zásady procesní autonomie. Tato pravidla však nesmí být méně příznivá než ta, kterými se řídí obdobné situace vnitrostátní povahy (zásada rovnocennosti), ani nesmějí v praxi znemožňovat nebo nadměrně ztěžovat výkon práv přiznaných spotřebitelům unijním právním řádem (zásada efektivity) [73].

69. Zaprvé zásada rovnocennosti vyžaduje, aby se dotčené vnitrostátní pravidlo použilo bez rozdílu na žaloby, které jsou založeny na porušení unijního práva, i na žaloby založené na porušení vnitrostátního práva, mají-li podobný předmět a důvody [74]. S výhradou případných dalších ověření ze strany předkládajících soudů vyplývá ze spisu, a zejména z písemných připomínek španělské vlády, že Tribunal Supremo (nejvyšší soud) si nevyhrazuje možnost časově omezit účinky svých rozsudků pouze u sporů, v nichž je dotčeno unijní právo, a že již využil tuto možnost v čistě vnitrostátních sporech [75]. Z objektivního hlediska se mi nejeví, že by možnost, aby Tribunal Supremo (nejvyšší soud) časově omezil účinky svých rozsudků, mohla vyvolat pochybnosti, co se týče souladu se zásadou rovnocennosti.

70. Zadruhé, co se týče zásady efektivity, Soudní dvůr opakovaně rozhodl, že každý případ, v němž vyvstává otázka, zda vnitrostátní procesní ustanovení znemožňuje nebo nadměrně ztěžuje použití unijního práva, musí být analyzován s přihlédnutím k místu tohoto ustanovení [76] v rámci řízení jako celku, k jeho průběhu a zvláštnostem u různých vnitrostátních soudních orgánů, a že je z tohoto hlediska třeba zohlednit, pokud je to vhodné, základní zásady vnitrostátního právního systému, jako například zásadu právní jistoty [77]. Dopad časového omezení účinků rozsudku Tribunal Supremo (nejvyšší soud) na účinnost směrnice 93/13 musí být na jednu stranu posouzen z hlediska cíle, který sleduje, s přihlédnutím na straně druhé k zásadám vnitrostátního právního řádu, jež si vynutily rozhodnutí omezit uvedené účinky.

71. S ohledem na *cíl sledovaný směrnicí 93/13*, jak bylo připomenuto v rámci analýzy judikatury Soudního dvora, musí mít sankce za zneužívající ustanovení podle článků 6 a 7 směrnice 93/13 odrazující účinek, pokud jde o prodávajícího nebo poskytovatele, a jejím cílem musí být obnovení skutečné rovnováhy mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem. Jak jsem připomněl již

72 — Viz posledně rozsudek ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 et C-385/14, EU:C:2016:252, bod 31).

73 — Viz analogicky rozsudky ze dne 6. října 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, bod 38), ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 46), ze dne 21. února 2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, bod 26), ze dne 14. března 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, bod 50), ze dne 30. května 2013, Jőrös (C-397/11, EU:C:2013:340, bod 29) a Asbeek Brusse a de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, bod 42), ze dne 5. prosince 2013, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, bod 30), ze dne 27. února 2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, bod 46), ze dne 10. září 2014, Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, bod 50), ze dne 18. února 2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, bod 40), ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 et C-385/14, EU:C:2016:252, bod 32), jakož i ze dne 21. dubna 2016, Radlinger a Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, bod 48).

74 — Viz zejména rozsudek Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, bod 47).

75 — Viz bod 95 písemných připomínek španělské vlády ve věcech C-307/15 a C-308/15.

76 — Zde se spíše než o ustanovení jedná o praxi soudních orgánů, která skutečně není kodifikovaná. V odpověď na otázku Soudního dvora položenou při jednání potvrdil zástupce španělské vlády, že Tribunal Supremo (nejvyšší soud) zakládá předpoklad omezení restitučních účinků neplatnosti na svém výkladu článku 1303 občanského zákoníku.

77 — Viz rozsudky ze dne 6. října 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, bod 39 a uvedená judikatura), ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 49), ze dne 21. února 2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, bod 33), ze dne 14. března 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, bod 53), ze dne 30. května 2013, Jőrös (C-397/11, EU:C:2013:340, bod 32), ze dne 5. prosince 2013, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, bod 34), ze dne 27. února 2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, bod 51), ze dne 10. září 2014, Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, bod 52), ze dne 18. února 2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, bod 43 a 44), ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 a C-385/14, EU:C:2016:252, bod 34), jakož i ze dne 21. dubna 2016, Radlinger a Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, bod 50).

výše, od 9. května 2013 jsou prodávající nebo poskytovatelé povinni upustit od užívání ustanovení o minimální úrokové sazbě [78] a tato ustanovení musí zmizet ze stávajících smluv. Odrazující účinek je plně zajištěn, neboť každému prodávajícímu nebo poskytovateli, který po 9. květnu 2013 vloží taková ustanovení do svých smluv, bude uloženo odstranit uvedená ustanovení a vrátit částky zaplacené na základě těchto ustanovení. Od 9. května 2013 se tedy chování prodávajících nebo poskytovatelů nutně změní a účinnost směrnice je do budoucna plně zajištěna.

72. Zbývá tedy ještě přezkoumat situaci před 9. květnem 2013. Ustanovení o minimální úrokové sazbě jsou stále považována za zneužívající a neplatná, ale tato neplatnost projeví své plné účinky až od data vydání rozsudku Tribunal Supremo (nejvyšší soud), který tuto neplatnost konstatuje. Aby Tribunal Supremo (nejvyšší soud) zdůvodnil takový časový odklad, opřel se o řadu argumentů [79], mimo jiné o zachování právní jistoty vzhledem k novátorské povaze svého rozhodnutí, což je názor, který já však nesdílím [80], a o existenci výjimečných okolností. V tomto bodě Tribunal Supremo (nejvyšší soud) trval především na endemickém rozměru používání ustanovení o minimální úrokové sazbě a poté vyvážil na jedné straně ochranu, která musí být poskytnuta spotřebitelům především podle směrnice 93/13, a na straně druhé makroekonomické výzvy pro již tak oslabený bankovní systém členského státu.

73. Pod podmínkou, že takový postup bude naprosto výjimečný, se též jeví jako přípustný z hlediska zásady efektivity. Soudní dvůr již připustil, že ochrana spotřebitele není absolutní [81]. Především se nejeví být zřejmé, že by pro obnovení rovnováhy mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem bylo v každém případě nezbytné, nebo dokonce možné [82], vracet veškeré částky zaplacené na základě ustanovení o minimální úrokové sazbě. Dosažení rovnováhy tolik požadované směrnicí neznamená upřednostňovat spotřebitele. V závislosti na datu uzavření úvěrových smluv nebylo nutně výsledkem neexistence úplného zpětného účinku to, že nebyla obnovena rovnováha. Toto konstatování je podle mého názoru ještě posíleno dvěma zásadními úvahami v posouzení, které provedl Tribunal Supremo (nejvyšší soud), tedy že zaprvé spotřebitel vázaný úvěrovou smlouvou, která obsahuje ustanovení o minimální úrokové sazbě, může snadno zajistit převzetí jeho smlouvy jinou bankovní institucí a zadruhé použití ustanovení o minimální úrokové sazbě by neměla mít za následek zásadní změnu částky měsíčních splátek dlužných ze strany spotřebitele.

74. S ohledem na nezbytné *zohlednění zásad vnitrostátního právního řádu*, které vedlo k rozhodnutí časově omezit účinky rozsudku Tribunal Supremo (nejvyšší soud), je právní jistota, které uvedený soud dovolává, a to spíše, připomínám, z důvodu mnoha různých právních situací, které by mohly být dotčeny a mohly by ohrozit stabilitu hospodářského odvětví, než z důvodu novátorské povahy rozhodnutí, zájmem sdíleným unijním právním řádem.

75. Za těchto podmínek se mi tudíž nezdá, že by rozhodnutím Tribunal Supremo (nejvyšší soud) časově omezit účinky prohlášení neplatnosti zneužívajících ustanovení byla dotčena účinnost práv přiznaných směrnicí 93/13, ani cílů sledovaných touto směrnicí.

76. Z výše uvedených skutečností vyplývá, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 chápaný ve světle zásad rovnocennosti a efektivity musí být vykládán v tom smyslu, že za okolností vlastních sporům v původním řízení nebrání rozhodnutí nejvyššího soudu, jímž uvedený soud konstatuje zneužívající charakter ustanovení o minimální úrokové sazbě, nařizuje ukončení jejich používání a jejich odstranění ze stávajících smluv, prohlašuje jejich neplatnost a zároveň z důvodu mimořádných okolností omezuje účinky této neplatnosti, konkrétně účinky navrácení do původního stavu, na období od vydání jeho prvního rozsudku v tomto smyslu.

78 — Přinejmenším se pochopitelně ujistit, že spotřebitel obdržel dostatečné informace.

79 — Viz výše poznámka 11 tohoto stanoviska.

80 — Viz body 44 a následující tohoto stanoviska.

81 — Viz rozsudek Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615).

82 — Zásada *restitutio in integrum* tak může v případě použití narazit na pravidla týkající se promlčení pohledávek.

B – *K dalším předběžným otázkám*

77. Domnívám se, že odpověď, kterou navrhuji Soudnímu dvoru na otázky položené ve věci C-154/15 a na první otázku společnou ve věcech C-307/15 a C-308/15, stačí k tomu, aby předkládající soudy mohly rozhodnout ve sporech v původním řízení. Proto se mi nejeví užitečné odpovídat na ostatní položené otázky.

78. Chtěl bych nicméně formulovat několik závěrečných poznámek, abych s ohledem na systémové problémy těchto věcí odstranil veškerou nejednoznačnost.

79. Opakuji, že navrhované řešení je dáno zvláštními okolnostmi uvedených věcí a takové omezení vycházející od nejvyššího soudu musí zůstat výjimečné.

80. Řešení, které navrhuji, nesmí mimo jiné v žádném případě vypadat jako potvrzení platnosti tvrzení, podle něhož vnitrostátní soudy mohou nebo musí používat kritéria používaná samotným Soudním dvorem, pokud je požádán, aby omezil účinky vlastních rozsudků. Pravidla, kterými se řídí podmínky, za nichž nejvyšší soud členského státu může omezit účinky vlastních rozsudků, spadají *prima facie* do procesní autonomie členských států v mezích zásad rovnocennosti a efektivity unijního práva. To je důvod, proč by se mi důkladnější analýza kritérií dobré víry a rizik vážných obtíží ve smyslu judikatury RWE Vertrieb [83], na niž se Tribunal Supremo (nejvyšší soud) několikrát odvolával, v žádném případě nejevila účinná. Naproti tomu je důležité připomenout, že Soudní dvůr je v zásadě nadále příslušný k posuzování souladu podmínek definovaných na vnitrostátní úrovni a týkajících se časového omezení účinků rozsudků nejvyšších soudů, které vydaly jako obecné soudy uplatňující unijní právo, s unijním právem, a to v zájmu přednosti a jednotného uplatňování unijního práva.

81. Konečně ze znění osmé předběžné otázky položené ve věci C-308/15 vyplývá, že předkládající soud vychází z předpokladu, že je dána povinnost rozšířit omezení restitučních účinků neplatnosti ustanovení o minimální úrokové sazbě, o kterém bylo rozhodnuto v rámci hromadné žaloby před Tribunal Supremo (nejvyšší soud), na individuální žaloby podané proti prodávajícím nebo poskytovatelům, kteří nebyli žalováni před Tribunal Supremo (nejvyšší soud) v rámci této hromadné žaloby. Španělská vláda ve svých písemných připomínkách i při jednání potvrdila, že takové pravidlo, které podporuje automatické rozšíření, je ve španělském právním řádu neznámé [84]. Ačkoliv je pravda, že judikatura Tribunal Supremo (nejvyšší soud) doplňuje španělský právní řád [85], nijak to neovlivňuje možnost každého soudu, k němuž je podána žaloba na určení zneužívajícího charakteru ustanovení o minimální úrokové sazbě, provést vlastní analýzu okolností a posoudit, zda v konkrétním případě, který je mu předložen, jsou tyto okolnosti totožné, což by jej mělo případně dovést k použití judikatury Tribunal Supremo (nejvyšší soud). Za těchto podmínek osmá předběžná otázka položená ve věci C-308/15 od Soudního dvora nevyžaduje další úvahy. V každém případě vzhledem k tomu, že řešení, které zastává Tribunal Supremo (nejvyšší soud), se mi nejeví neslučitelné s unijním právem, může jeho použití obecnými soudy zachovat zásadu rovnosti i zásadu hospodárnosti řízení.

83 — Rozsudek ze dne 21. března 2013 (C-92/11, EU:C:2013:180).

84 — Neexistence jasně identifikovatelného pravidla tak neumožňuje analýzu takového typu, jakou Soudní dvůr provedl v rámci rozsudku ze dne 14. dubna 2016, Sales Sinués a Drame Ba (C-381/14 a C-385/14, EU:C:2016:252, bod 32 a násl.).

85 — Podle čl. 1 odst. 6 občanského zákoníku.

V – **Závěry**

82. S ohledem na výše uvedené úvahy navrhuji Soudnímu dvoru, aby odpověděl na předběžné otázky položené Juzgado de lo Mercantil no 1 de Granada (obchodní soud č. 1 v Granadě) a Audiencia Provincial de Alicante (provinční soud v Alicante) takto:

„Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13/EHS chápaný ve světle zásad rovnocennosti a efektivity musí být vykládán v tom smyslu, že za okolností vlastních sporům v původním řízení nebrání rozhodnutí nejvyššího soudu, jímž uvedený soud konstatuje zneužívající charakter ustanovení o minimální úrokové sazbě, nařizuje ukončení jejich používání a jejich odstranění ze stávajících smluv, prohlašuje jejich neplatnost a zároveň z důvodu mimořádných okolností omezuje účinky této neplatnosti, konkrétně účinky navrácení do původního stavu, na období od vydání jeho prvního rozsudku v tomto smyslu.“